

Prof. Dr. Uğur Derman: Artık İstanbul'a hiçbir çare bulunamaz

Ömer Çakkal

Gelenekli Türk sanatlarından hat, ebru ve cild gibi birçok sanatın eksperisi olan Prof. Dr. Uğur Derman, eczacı olmasının da etkisiyle tıp camiasının da yakından tanıdığı bir isim. Prof. Dr. Ekrem Kadri Unat'ın dostluğunu kazanmış, Ordinaryüs Prof. Dr. Süheyl Ünver ile 16 sayfalık defter mektubu arkadaşlığı yapmış olan Derman, Fethi Gemuhluoğlu'nun ardından uzun yıllar Türkp petrol Vakfı'nın yöneticiliğini üstlendi. Necmeddin Okyay ve Mahir İz gibi abidevi şahsiyetlerden ders alan Derman'ın gerek yazdığı kitaplar, gerekse de IRCICA'da yaptığı danışmanlık gibi vazifeler kültür hayatımıza büyük değerler kattı. Geçtiğimiz Şubat ayında kendisi ve eşi müzehhibe Prof. Dr. Çiçek Derman için "İki Ömrün Bereketi" temasıyla düzenlenen saygı gecesinde tanışma bahtıyarlığına eriştiğim Prof. Dr. Uğur Derman ile nihayet geçtiğimiz haftalarda evinde röportaj yapabildik. Derman'ın Necmeddin Okyay, Mahir İz, Süheyl Ünver ve Fethi Gemuhluoğlu ile hatıraları, dilimiz ve kültür hayatımıza ilişkin tenkidleri, bir de tıp eğitimine yönelik uyarılarına dikkat buyurmanızda fayda var.

"Mahir İz lisede hocamdı, Necmeddin Okyay ise manevî babam"

Hayatınıza tesir etmiş şahsiyetleri sırasıyla konuşarak röportajımıza başlamak isterim. 1940'ların sonunda Haydarpasa Lisesi'ne başlıyorsunuz. Nihal Atsız ve daha ağırlıklı olarak Mahir İz'in seminerlerinden istifade ediyorsunuz. Nasıl bir muallimdi Mahir

İz? Bugünün ortaokul, lise öğretmenleri ondan neler almalı?

Mahir Bey, ideal bir muallimdi. Bu sebeple "Muallim Mahir İz" diye anılırdı. Kabir kitâbesine de öyle yazılmıştır. Muallimlik, onun en önde gelen vasfıydı. Kendisinin doğuştan muallimliğe yatkınlığı var, çocukluğunda arkadaşlarıyla oynarken, muallim rolünü üstlenmişti. Hayatı da öyle geçmişti, hiçbir anını boşa harcamadan daima öğrenci ve öğretici olmuştur. Ne yazık ki, benim lise çağlarımda resmen sınıf hocam olmadı. Fakat istifadem şu şekilde gelişti: O vakitler lise tedrisatı dört yıla çıkarılmış ve ders saatlerini doldurabilmek için serbest seminer saatleri ihdas olunmuştu. Haydarpasa Lisesi'ndeki seminer saatlerinde en çok Nihal Atsız ve Mahir İz'inkiler takip edilirdi. Hatta mektep müdüriyeti bu iki sınıfa tehacümü önlemek için aynı saatlere sinema gösterisi koymuşsa da netice yine değişmemişti. Mahir Hoca edebî kültürünü talebeye çekinmeden verirdi. Çekinmeden diyorum, çünkü o yıllarda kendisinin sahip olduğu kültür revaçta değildi. Hatta inkâr etmek, resmî politika icabıydı. Mahir Bey'in hususiyeti, klasik Divan Edebiyatımızı bihakkın bilmesinin dışında, şahsî merakıyla kazandığı edebî Arapça ve Farsçada müktesebâtının derin oluşundaydı. Zaten bizim eski edebiyatımızda ister Türkçe, ister Farsça, ister Arapça olsun, bunun nihâyeti yoktur. Her iki Doğu dilinden de Türkçeye çok kelime alınmış, mefhum kazandırılmıştır. Hoşuma giden şu beyti yeri gelmişken okuyayım: "*Fârisî vü Arabî'den iki şehbâl ister- Tâ ki pervâz-ı bülend eyleye anka-yı sühan*". Yani şâir "Söz kuşunun uçabilmesi için Arapça ve Farsça gibi iki kanat gerekir" diyor. Gerçekten de Türkçe'nin zenginliği o sayede olabil-

miştir. Yoksa biz Orta Asya Türkçesini, Batı Türkçesi niyetine kullanmış olsaydık, bugün Özbeklerin konuştuğu gibi bir Türkçeye sahip olurduk. Hâsılı, Mahir Hoca'nın okuduğu ve mânâsını verdiği şiirler benim çok alâkamı çekmiş ve liseyi bitirdiğim 1953 yılından vefat ettiği 1974'e kadar râbitam hiç kopmadan sürmüştür. Kendisini dinleyenlere vecd içinde hitap ederdi. Sanki heyecanın cisimleşmiş şekli gibiydi.

Klasik sanatlarımızın zirvelerinden Necmeddin Okyay'dan hat ve ebru öğrendiniz. Hem de evinde ve özel öğrencisi olarak. Hoca ile ilişkiniz üzerinden usta-çırak ilişkisi noktasında neler söylersiniz?

Necmeddin Okyay Hoca, klasik usta-çırak veya daha doğru söyleyişle üstâz-tilmiz münasebetinin son temsilcilerinden di. Kendisi, devrinin en önde gelen üstadlarından o yolda öğrendiklerini aynen talebesine de aksettirdi. Bu cihetten benim bahtıyarlığım sonsuzdur. Devrimizde de bu sanatlar öğretiliyor ve yürütülüyor ama bu klasik tarzı uygulayabilecek nesilden kimse kalmadı. Dolayısıyla Hoca'dan istifadem son derecede yüklü olmuştur. Hüsn-i hatta ve tarihî gelişmesine olan merâkımı görünce, beni farklı zamanlarda kabule başlamıştı. Biz meşk için Pazar sabahları Necmeddin Hoca'nın Üsküdar/Toygartepesi'ndeki evine giderdik. Benden evvel başlamış ve yaşça da hayli büyüğüm olan birkaç kişi de derse gelirlerdi. Ben de sonuncu olarak aralarına 1955'te iltihak etmişim. Hat meşkinden sonra herkes âfâkî sohbeta daldı. Hocam, benim ciddi suallerimi duyunca, bir gün kulağıma şunu söyledi:

“Evlâdım, sen Pazar dışında istediğin zaman gel. Benim evden çıktığım yok zaten, işte o zaman daha rahat görüşürüz.” Onun yıllar boyu iktisap ettiği malumatı ben kendisinden yavaş yavaş devşirmeye başladım ama yirmi küsur yılda bitiremedim. Necmeddin Hoca bildiklerini müdellel, yani delilli olarak anlatırdı. Farazâ bir şey sorduğumda, bana yukarı çıkmamı ve yatak odasındaki sandığı açarak sağ taraftaki mesela ikinci cilbendi alıp getirmemi söylerdi. Elindeki eserlerin nerede durduğuna böylesine vâkıftı. Sorduğum sualleri eserler üzerinden cevaplandırırdı. Bu, çok mühim bir şeydir. Benim Mahir ve Necmeddin hocalarımla münasebetim önce hoca-talebe, sonra baba-oğul ilişkisiyle sürmüştür. Doğmadan birkaç ay evvel babasını kaybetme bedbahtlığına uğramış bir çocuktum. Kendilerine genç yaşında mülâkî olunca, onlar da hocalığın dışında bana manevî babalık ettiler.

“Süheyl Ünver’in yolladığı 16 sayfalık mektupları halen saklıyorum”

Süheyl Ünver ile tanışmanız da Necmeddin Okyay’ın sizi ona göndermesi ile oluyor herhalde. Süheyl Ünver’i bize biraz anlatabilir misiniz?

1957 yılında Necmeddin Efendi Hocam, Süheyl Bey’e göndereceği bir hat ör-

neği için beni vazifelendirince İstanbul Üniversitesi merkez binasındaki Tıp Tarihi ve Deontoloji Enstitüsü’ne gidip kendileriyle tanışmış oldum ve 1986’daki vefatına kadar yakınlığımız sürdü. Süheyl Hoca’dan da gayretim nispetinde aldıklarım olmuştur, ancak onun süratli ve çok disiplinli hayatına ayak uydurmakta zorlanmışımdır. Kendisi 1958-59 yıllarında Amerika’da misafir profesör olarak bulundu. Fakat orada, “daüssıla” dedikleri gurbet hastalığına, yani bugünkü Türkçeyle nostaljiye tutuldu. Ancak dostlarından gelen mektuplarla yaşayabildi. O bir yıl, ailesiyle beraberliğine rağmen ona azap olmuştur. Ben kendisini hiç mektupsuz bırakmadım. Amerika’dan her gelen mektuba yirmi dört saat içinde cevap verirdim. Dönüşünde: “Beni diyâr-ı gurbette mektupsuz bırakmadın. Sen de bir gün mektuba muhtaç olacaksın, o zaman ben de seni bırakmayacağım” dedi. Bu söze o zaman hiç mana vermemiştim. Ertesi yıl Eczacı Mektebi’ni bitirip askerî vazifem için Diyarbakır’a gidince, çok sıkılıp bunaldım. Süheyl Hoca o alışılmış mektup tarzını bırakıp 16 sayfalık defter halinde ve içi yalnız yazı değil, resimlerle ve tezyinatla dolu mektuplar göndermeye başladı. Bu şekilde bana devamlı huzur vermeye çalıştı. Yazmak için boş zamanlarını şöyle kullanırmış: Bana yazacağı defter mektup çantasının bir kenarında durur, kendisi Kalamış’ta oturduğu için bindiği Kadıköy vapurunun alt kamarasına iner

“Türkçemizin canına okuduk ve bu da devlet eliyle yapıldı. Hatta devlet elinin de üstünde, Cumhuriyet’in kurucusu tarafından yapıldı. Sonra kendisi de pişman oldu ama dönüşü artık mümkün değildi. Osmanlı Türkçesini en güzel şekliyle şifâhî ve tahrîr olarak kullanan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Arap ve Fars tesirinin her veçhesiyle bu milletten uzaklaşmasını istediği için, tasfiyeye Türkçeden başladı ama yanıldı. Bunun ceremesini şimdi bütün Türk milleti çekiyor. Üç yüz kelimelik kabile lisânı hâline getirilen bugünkü Türkçeyle istikbâlimizden endişe ediyorum.”

ve 20 dakika içinde, bana istediklerini yazarmış. 16 sayfa doldu mu, defter bana postalanırdı. Ben şahsen Hoca kadar rahat yazamazdım. Diyarbakır'dan yazılacak şeyler daha az olduğu için mevzu bulmakta zorlanırdım ama 16 sayfayı doldurdum mu hemen yollardım. Böylece karşılıklı on beşer defter mektup yazdıktan sonra askerliğim bitti. Terhis olup İstanbul'a geldiğimde Süheyl Hoca kendisine yazdığım defter mektupları da bana verdi. Hepsini dikkatle saklıyorum, belki benden sonra üzerinde çalışacaklar çıkar.

Prof. Dr. Ekrem Kadri Unat ile de dostluğunuz vardı. Hoca hakkında günümüz bilim insanlarına ve gençlere neler söylemek istersiniz?

Rahmetli Ekrem Kadri Unat ile diğer hocalarım kadar münasebetim olmadı. Ama çok sever ve sayardım. O da sevgisini hiç esirgemezdi. Meslek edinmediği halde kendi neslinde tıp tarihine meraklı belki tek isimdi. Öğrencisi değildim ama tıp tarihi ve Süheyl Bey ile dostluğu dolayısıyla yakınlığım sürdü. Zaten hayatım boyunca Süheyl Hoca benim çok mühim kimselerle tanışmama vesile olmuştur.

Süheyl Ünver ve Ekrem Kadri Unat tıp tarihimizin önemli şahsiyetlerinden ikisi. Belleğinizde tıp dünyamızdan yer tutan başka kimler var?

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden tıp tarihi ve deontoloji profesörü Feridun Nafiz Uzluk'la da temasım çoktu. O zamanlar eczacılıkla iştigal ediyor, Ayaspaşa'da Gümüşsuyu eczahanesini işletiyordum. Bana, yanında doktora yaptırmak istedi. Layıkıyla çalışıp zaman ayıramayacağımı bildirdim, öylece kaldı. Yaşdaşlarım arasında, Osmanlı imlâsını rahat okuyup yazanlar pek azdı. Feridun Nafiz Bey'e eski harf ile mektup yazmak ve onun da aynı şekilde cevap vermesi... Süheyl Hoca'ya da öyle... Hele Mahir ve Necmeddin hocalara Latin harfleriyle yazmak büyük külfet gelirdi. Hayatlarının birçok yılını o harflerle geçirmeye alışmışlar. Alfabemiz 1928'de değişti diye onların da değişmesi olacak şey mi? Kanun zoruyla belki bazı yerlerde Latin harflerini kullanmak mecburiyetinde kaldılar. Ancak hususi hayatları hep eski imlâmizle geçmiştir. Aynı imlâyı benimseyenlerden olduğum için, onlara şahsî yakınlığım bir kat daha artmıştı.

Uzun yıllar Türkp petrol Vakfı'nda, merhum Fethi Gemuhluoğlu'nun koltuğunda oturdunuz ve bir anlamda onun misyonunu devam ettirdiniz. Hem o misyonu, hem de Gemuhluoğlu ile ilgili hatıralarınızı da dinlemek isteriz.

Rahmetli Fethi Ağabeyimle 1966'da tanışmıştık. Daha evvelenden de giyaben

birbirimizi bilirmişiz. Bunu sonradan anladım. Ama yüz yüze gelmemiz bir cenaze merasiminde nasip oldu. Münasebetlerimizi sürdürmeye başladık. Benim bulunduğum Gümüşsuyu Eczahanesi'ne bazen gelirdi. Kendisinin yönettiği Türkp petrol Vakfı'nın İstiklâl Caddesindeki bürosuna zaman zaman uğradım ama oraya hiç severek çıkmazdım. Bir gün "Ağabey, sen olmasan şu caddeye adımımı atmam" dedim. Yüzüme baktı ve bana: "Ağacığın gelirsin, gelirsin hem de uça uça gelirsin" dedi. Meğer istikbali söylüyormuş. Vefatına yakın günlerinde Balmumcu'daki evimize gelmek arzusunu gösterdi ve duvarlardaki hat levhalarına baktıktan sonra: "Bu eve herkes giremez, burası herkesin adım atıp da gireceği bir yer değildir. Hani eskiden şeyhlerin ziyaretine yürüyerek, ter dökerek gidilir; vasıtaya binilse dahi birkaç durak evvelinden inilir, az da olsa yürünerek varılması makbuldür ya... İşte bu ev de öyle bir yerdir" dedi. Yine aynı günlerde Türkp petrol Vakfı'nın kurucularından Aydın Bolak Bey'e telefon etmem icap etti. Fethi Ağabey beni yerine oturttu; Aydın Bey'le konuşma bitince koltuktan kalkıyordum ki, bana baktı: "Otur ağacığın, artık sen oturacaksın, ben seyredeceğim" dedi. Vefat edeceği gecenin gündüzünde yine beraberdik. Koltuğundan kalkarken "Kalkın ey ehl-i vatan dediler, kalktık" dedikten sonra döndü bana ve devam etti: "Bakalım yerimize kim oturacak?" O akşam vefat etti. Kısa bir müddet sonra bu hizmet bana teklif edildiğinde, ağabeyimin sözlerinin bir gizli vasiyet olduğunu anladım.

"50'lerin İstanbul'unda pek çok mahrumiyet vardı ama insanlar mutluymuştu"

Bu kıymetli hatıraları bizlere naklettiğiniz için çok teşekkür ederiz hocam. Önemli bir özelliğiniz, doğumunuzdan kısa bir süre sonra İstanbul'a geliştiniz, dolayısıyla has İstanbullu oluştunuz. O yılların İstanbul'unu, Üsküdar'ını bize anlatabilir misiniz? İstanbul'un betona ve nüfusa boğulmadığı zamanlarını sizden biraz dinlemek isteriz. Bugünün İstanbul'u hakkında neler söylersiniz?

Benim hatırlayabildiğim, 1939 yılının yaz aylarından sonrasındır. O zaman 4 yaşımı tamamlamıştım. 1956 Nisan'ına kadar Üsküdar'da ikamet ettik. Bulduğumuz semt, Toygartepesi'ne çıkmadan, Üsküdar'ın tam merkezindeydi. Mahallede ahşap konaklar ve evler vardı. Bizimki de Nail Paşa Konağı idi. Harem ve selamlığı ile ikiye ayrılmış. Orası, bugünkü Üsküdar Belediyesi'nin arkasında yer alan Antikacılar Çarşısı'na tesadüf eder. Ben Üsküdar'ın elli binin altındaki nüfusunu ve İkinci Cihan Harbi yıllarını (1939-1945) iyi hatırlarım. O zamanlar pek çok mahrumiyet vardı.

Ama insanlar o yokluklar içinde mesut görünürlerdi. Gramla ve vesika ile ekmek alırdık. Herkesin galiba günde 200 gram ekmek alma hakkı vardı. O devirde nüfus kâğıtlarına "Aylık ekmek karnesi verildi" diye damga basılırdı. O ekmek karnesiyle para ödeyerek fırından ekmek alınabilirdi. Şeker de yoktu, kuru üzüm veyahut pekmez ile çay içilirdi. Osmanlı'dan müdevver İstanbullular o vakitler henüz hayattaydılar. En fazla 1915'de doğanlar, eski harfleri doğru şekilde okuma ve yazmayı zamanında öğrenmiş kimselerdi ve 1940'lı yıllarda hepsi gençti. Dolayısıyla İstanbul Türkçesine de vâkıftılar. 1960'lardan sonra bu zevât ebedi âleme göç edince, iş yeni gelen ve bu babda nasıbsız olan nesle kaldı. 1940 sonları ve 1950'li yılların başlarında lisede okurken, müzik ve beden terbiyesi hocalarımız dışında kalan diğer hocaların hepsi eski harfleri bilirler ve notlarını öyle tutarlardı. O senelerde Üsküdar'da otursak da gerektiğinde şehre inerdik. Mayıs ayında Üsküdar'dan vapurla karşıya geçer, oradan da Mecidiyeköy tramvayına binerdik. Bu semt, o sıralarda dut bahçelerinden ibaretti. Şimdi 30-40 katlı beton blokların yükseldiği yerlerde villalar mevcuttu. Lâkin "asıl İstanbul" denilince, anlaşılacak mahal Suriçi'dir.

İstanbul efendisi nedir? Bugün İstanbul efendisi olunabilir mi?

"İstanbul efendisi" tabiri eskiden İstanbul kadıları hakkında söylenirken sonradan vazgeçilmiş. Cumhuriyet devrinde ise "İstanbul efendisi" tabiri, daha ziyâde eski İstanbulluluğunu muhafaza eden kişiler hakkında kullanılır oldu. Bunun en son örneklerinden biri Süheyl Hoca'dır. Sonradan başkaları için de İstanbul efendisi tâbiri tekrarlanmaya başlanınca, ben Süheyl Bey'e ayrı bir mevki verebilmek için ona "has İstanbullu" demeyi tercih ettim. Hangisini kabullenirseniz kabulünün, bugün artık bulmanız mümkün değildir, taklid seviyesinde kalır.

Türk kültürü üzerine geniş bilginizden biraz daha istifade etmek istiyorum. Evvela sormak isterim Türk nedir? Geçmişten bugüne Türk'ün kültürel özellikleri nelerdir?

Nâçiz kanaatimce Türk, Türklüğünün yanı sıra, İslamiyet'i de kabul etmiş kimselerin bir araya gelmesiyle vücut bulan millettir. Hatta öyle ki, gayrimüslim olanlar için bile, kendi milliyetini de belirterek kullanılır. Mesela Türk Ermenisi deriz... Ermeniler, Rumlar, Yahudiler içinde Osmanlı kültürünü öylesine benimsemiş kimseler var ki... Mesela İstefan Hilmi isimli Ermeni şairin klasik tarzda çok güzel şiirlerine rastlanır. Ermenilerin, Rumların, Yahudilerin içinden büyük bestekârlar çıkmış, bu yolda Türklüğe hizmet etmişlerdir. Onları da kendimiz-

“Mimârî başta olmak üzere, tezyinat, tezhip ve minyatürde öyle bir 16. asır var ki, artık erişilemez derecede mükemmeliyeti yakalamış bir devir. 18. asırdan başlayarak başımıza bir Batı belâsı geliyor ki, o yüzden bizim klasik anlayışımızdan uzaklaşmaya başlıyoruz. Onların üsluplarını neredeyse karikatürize ederek, ortaya berbat şeyler çıkartıyoruz. Oysa Batı sanatında tam manasıyla benlik hâkimdir. Michelangelo'nun Musa heykelini yaptığında, kendisinin bile onu canlı sayıp “Konuş!” diye kafasına çekiç atmasını hatırlayınız. İslam sanatında ise yaratmak yoktur. Türk-İslam sanatkârı haddini bilir.”

den ayırt etmemişiz.

Türkler yazmaktan ziyade şifâhî kültüre sahip olmayı yeğlemişler. Bu noktada ne dersiniz?

Doğrudur, tarihimizde, Kınalızâde Ali Çelebi, Kâtip Çelebi, Evliya Çelebi, Müstakimzâde gibi yazmayı şiar edinmiş kimseler ne yazık ki parmakla gösterilecek kadar az... Sohbet tarzında şifâhî kültür tercih edilmiş. Süheyl Bey hariç, Necmeddin ve Mahir Hocalar da öyleydi. Belki eski nesilden gördüklerini devam ettirmişlerdir. Ama mesela Mahir Bey'in beğendiği şiirleri topladığı defterleri vardı. Yakınlarının telkiniyle son yıllarında “Yılların İzi” adıyla hâtıralarını yazdı. Keşke geçmiş nesilden büyüklerimizin hepsinin hâtıratı olsaydı, ama nerede!

“Bizzat Cumhuriyet'in kurucusu Türkçemizin canına okudu!”

Kelime hazinemiz çok daraldı. Yabancı kelimeler dilimizi adeta esir etti. Sizce

güzel Türkçemize ne yaptık biz? Neleri geri kazanabiliriz, nasıl?

Türkçemizin canına okuduk ve bu da devlet eliyle yapıldı. Hatta devlet elinin de üstünde, Cumhuriyet'in kurucusu tarafından yapıldı. Sonra kendisi de pişman oldu ama dönüşü artık mümkün değildi. Cenab Şahabeddin'in bir sözünü hatırlıyorum: “*Suiistimal kapısını araladınız mı, ardına kadar açılır*”. İşte Türk dilinde de böyle olmuştur. Osmanlı Türkçesini en güzel şekliyle şifâhî ve tahriî olarak kullanan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Arap ve Fars tesirinin her veçhesiyle bu millettan uzaklaşmasını istediği için, tasfiyeye Türkçeden başladı ama yanıldı. Bunun ceremesini şimdi bütün Türk milleti çekiyor. Üç yüz kelimele kabile lisânî hâline getirilen bugünkü Türkçeyle istikbâlimizden endişe ediyorum. Hatırıma Tâhirü'l-Mevlevî'nin şu beyti geliyor: “*Zamâne dilsizi oldu elimdeki hâme,-Bugünkü Türkçe için ben de tercemân ararım!*” Şâirimiz bu teessürünü yetmiş küsur yıl evvel böyle belirtmiş, şimdi yaşasa herhalde kaleminin yanı sıra kendisi de dilsiz olurdu! 50-60 yıl önce çevrilmiş Türk filmlerini -teknik kusurlarına rağmen- niçin zevkle seyrediyorum, bilir misiniz? İstanbul manzaralarının ve mimârîsinin bozulmadan durduğu yerleri görmek imkânını bu filmler bahşediyor, bu bir... Seslendirmeyi yapanlar da o devrin İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatkârları olduğu için kaybolan Türkçemizi bu konuşmalarda bulurum, bu da iki...

Alfabeyi değiştirip, Türkçeyi korumak mümkün müydü?

Elbette mümkündü. Ama alfabenin de eksiksiz olması lazımdı. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, “Q” harfinden hoşlanmadığı için “kaf” karşılığı olan harfi Latin alfabesine koydurulmaması, bugün için telaffuzumuzun bozulmasına sebep

olmuştur. Geçenlerde televizyonda duydum: İzmir civarında açılan Kâtip Çelebi Üniversitesi'nin Rektörü, üniversitesinin adını “Katip Çelebi” olarak söylüyor, kef / kaf farkını bilemediği için “kâtip” diyemiyor. Bunun gibi daha birçok örnek verilebilir. Harflerin eksikliği giderilseydi, tahribat bu büyüklükte olmazdı.

Neleri geri kazanabiliriz? Nasıl?

Artık öğretecek hoca nesli bittiği için, bu dediğiniz uygulanamaz hâle gelmiştir. Bu dediğiniz, 1950'li yıllarda Osmanlı devrini idrâk eden nesiller henüz yaşarken yapılabilirdi. Ama nerede? Ben Peyami Safa'nın 1956'da Milliyet Gazetesindeki bir makalesinde geçen şu cümleyi unutamam: “*Cumhuriyet maarifi dilsiz ve dilsiz bir nesil yetiştirmiştir!*” O dilsiz ve dilsiz neslin şimdikilere ne öğretebileceğini umarsınız? Arapçanın öğretildiği İmam-Hatip mekteplerinden mezun olmuş bir kimse bile Osmanlı Türkçesi denilince bocalıyor. Çünkü o apayrı bir şeydir.

Sizin “kласiği soysuzlaştırmak” tanımınız var. Klasîği soysuzlaştırmak nedir, nasıl olur?

Klasîği soysuzlaştırmak, onunla alâkayı koparmakla oluyor. Biz klasîğin taklid edilmesini düşünmeyiz ama ondan ilham alınmasını isteriz. Mimârî başta olmak üzere, tezyinat, tezhip ve minyatürde öyle bir 16. asır var ki, artık erişilemez derecede mükemmeliyeti yakalamış bir devir. Bu gibi işler hâliyle maddiyata dayalıdır. Bundan dolayı 17. yüzyıldan itibaren tedricen duraklama devrine geçiliyor. Fakat 18. asırdan başlayarak başımıza bir Batı belâsı geliyor ki, o yüzden bizim klasik anlayışımızdan uzaklaşmaya başlıyoruz. Onların önce rokoko, sonra barok ve ampir gibi üsluplarını neredeyse karikatürize ederek, ortaya berbat şeyler çıkartıyoruz. Tabii, bu

bizim gelenekten uzaklaşmamıza sebep oluyor. 1940'lı yıllarda klasiği inceleyen akademi camiasındaki hocalar; Süheyl Ünver, Rikkat Kunt, Muhsin Demironat ve Feyzullah Dayıgil gibi sanatkarlar 16. asrın ilhamıyla ortaya yeni tertip ve terkipler çıkarmaya başlıyorlar. İlhamın klasikten olduğu muhakkak ama bunlar 16. asrın taklidi değildir.

“Batı sanatında benlik hâkimdir; Türk-İslam sanatkarı ise haddini bilir”

Türk-İslam sanatını Batılı sanat anlayışı ile kıyaslayacak olsak en temel ne gibi farkları ifade etmek gerekir?

Batı sanatında tam manasıyla benlik hâkimdir. İslam sanatında ise her şeyden evvel Cenab-ı Hak'la yarışmamak anlayışı vardır. Mesela tezyinatta kullanılan motiflerin hepsi tabiatın alınmış şekilleridir. Fakat üsluplaştırılmış oldukları için hiçbir surette tabiatı taklide yeltenilmemiş. Yaratmak Cenab-ı Hak'a mahsustur. İslam sanatkarında zaten yaratmak kavramı bulunmaz. O, hiçbir zaman da Yaradan'ı taklid derdine düşmez. Bu anlayışa karşı, Michelangelo'nun Musa heykelini yaptığında, kendisinin bile onu canlı sayıp “*Konuş!*” diye kafasına çekiç atmasını hatırlayınız. Bizde yaratmak yoktur. Türk-İslam sanatkarı haddini bilir.

Hat ve ebruda olduğu kadar mimari, edebiyat ve musikin de aralarında olduğu sanatlarda bir Osmanlı ruhu görebiliyoruz. Ancak çok uzun yıllardır, zikrettiğimiz bu sanatlarda eskinin kopyası anlayışının olduğunu ifade etmek, haddimizi aşmış olur muyuz? Meselâ cami mimarimizde bu durumun hayli sırtıttığını söyleyebiliriz. Şayet iddiamızda haklılık payı var ise bu durumdan nasıl kurtulabiliriz?

Cami veya mescidler ya 16. asır üslûbunda inşa ediliyor, o yolda yapılmış güzel camilerimiz de var. Yahut kötü kopya tarzı gündeme geliyor. Böyle inşaatlarda her taraf sırtıtmaya başlıyor. Eskiden 2 veya 3 kata müsaade edilen mahallelerin bulunduğu Üsküdar'daki klasik devir camileri bugün sıkıntı içindedir. Çünkü etraflarına artık yüksek binalar yapılmaya başlandı. Hele yeni camiler, o yüksek binaların yanında klasik tavırda yapılıyorsa, ört ki ölem! Meselâ Ataşehir'deki Mimar Sinan Camii'nin civarında yüksek binalar bulunmasaydı, daha münasip ve mütenasip olurdu. Yeni yapılan camiler, yüksek binaların arasında kandilleri görünmediğinden, “Minaresini 2 katına çıkaralım, hatta şerefelerini de onun gibi yükseltmek gerekir” düşüncesine kapılanlar ortaya ucubeler çıkartıyorlar. Bunu kanunla önlemek lazım. Batı'daki klasik vasfı olan büyük şehirlerde hiçbir surette bu kepa-

zeliklere müsaade edilmiyor. Bu yasak, İstanbul için uygulanamaz mıydı? Bugün Suriçi'ni sanki koruyorlar. Zeytinburnu'na yapılan yüksek binalar, Suriçi'ne Boğaz tarafından baktınız mı berbat bir halde görünüyor. Edirne'ye ve İzmit'e kadar uzansın yeni İstanbul... Ama merkezden uzakta teşekkül ettirilseydi, klasik İstanbul bozulmamış olurdu ve biz de Avrupa'da gıpta ederek baktığımız Prag ve Varşova gibi tarihî şehirlerden aşağı düşmezdik! Artık İstanbul'a hiçbir çare bulunamaz. Kötü bir yola girilmiş ve bu aziz belde bitirilmiş.

“Hocasız tıp fakültesi olmaz, eğitimde laubalilikler var”

İzniliniz olursa bu bölümde tıp, sağlık sistemimiz ve sağlığınız üzerinde birkaç sual yöneltmek istiyorum. Evvela 21. yüzyılda tıp, sağlık, sağlıklı olmak nedir sizin için? Sizce dünya toplumu olarak sağlıkta neredeyiz?

Bugün tıpta muhakkak ki iyi seviyedeyiz, çünkü dışarıyı iyi takip ediyoruz. Dış dünya ile tıp sahasında aynı seviyede olduğumuz, hatta geçtiğimiz noktalar var. Yurtdışına gidip eğitimlerini tamamlayanlar olsun, burada kendi gayretleri ile yetişenler olsun, hekimler büyük gayret içindeler. Ben gençliğimden de biliyorum, eskiden çok geriydik. İyi hekimlerimiz olmakla beraber sâha yetmiyor, devlet bu konularda acz içinde kalıyordu. Bizler vaktiyle ne hastahaneler gördük. Mesela Haydarpaşa Numune Hastahanesi eskiden döküntü halindeydi. Şimdi hepsi ilerlemiş vaziyette. Hekimler de âlet edevat cihetinden Batı'yı takip ediyorlar. Lâkin bazı hususlarda laubalilik hâkim. Yetişen yeni nesilde ve tıp mezunlarında eksiklik bulunuyor. İnşallah düzelir ve daha ileriye gider. Ama diğer sâhalara nazaran tıpta iyi vaziyette olduğumuzu söyleyebiliriz.

Tıp okuyanlar ve mezunlarında ne gibi eksiklikler ve laubalilikler söz konusudur? Neyi kastettiniz?

Eskiden birkaç yerde tıp fakültesi vardı. Yetişenler o devrin imkânları içinde en güzel şekliyle yetişirlerdi. Oysa şimdi her vilayete bir veya birden fazla üniversite açma çabası; bugün üniversitelerin bazı yerlerde ortaokul seviyesine inmesine sebep oldu. İsim vermeyeyim, Anadolu'da yerleşkesi klasik mimariyle yapılmış fevkalade güzel bir üniversite var. Lâkin tıp fakültesine akademik seviyede hoca bulamadıklarını söylüyorlar. Yoklukta, memleket hastahanesinin tabibleri, mütehassıslar hocalık yapıyor. Bu böyle olmaz; yalnız tıp fakültesi meselesi de değil. Diğer dallarda da bu eksiklik hissediliyor. Ancak, beşerî ilimler insanı öldürmez ama tıp fakültesindeki seviyesizlik insanı öldürür.

Tıp eğitiminde gördüğünüz başkaca aksayan yönler var mı? Yeni kuşak tıp fakültesi mezunları hakkında neler söylersiniz?

Eskiden kadavra bol bulunuyordu. Ben şimdi kadavra bulunamayıp plastikten yapılmış taklitlerin üzerinde anatomi dersi verildiğini işittim. Bu büyük bir eksiklik. Bunun gibi neler var! Ama işe maddî olarak bakmaları bir yana, özel hastahanelerin açılması ve çoğalması çok işe yaramıştır diye düşünürüm. Eskiden resmî hastahaneler, hastalara yetişemiyordu. Şimdiyse devlet politikasında da pek çok sağlık kuruluşu fazlasıyla yer almaya başladı. Ancak hekim açığı var. Bunun için de demin söylediğimle tezâda düşmüş olacağım ama hekim açığı ancak tıp fakültelerinin çoğalmasıyla kapatılabilir.

Son yıllarda sigorta sistemi insanların hastaneye, doktora, ilaca erişimini kolaylaştırdı. Paralel olarak çok sayıda özel hastane açıldı. İnsanların bedenlerinin hastalıkları mı, yoksa ruh ve beyinlerindeki arazlar mı arttı? Neden bu kadar çok hekime gider olduk?

Her ikisi de doğru. Eskiden çok hastalığın mahiyeti belli değildi. Aynı isim altında anılan birçok hastalık şimdi şubelendi. İhtisas sahibi hekimler ortaya çıktı. Eskiden dâhiliye mütehassısı nelere bakmazdı ki? Şimdi artık karaciğer, mide, safra kesesi, pankreas ayrı dallar oldu. Bu farklılık operatörler için de geçerli hâl geldi. Eskiden umumî cerrah adı altında baştan ayağa her tarafın ameliyatını yapan hekimler yetişiyordu. Sualinizdeki husus, buna bağlı olsa gerek.

Hekimlik mesleğinin günümüzdeki karşılığı ile geçmişteki karşılığını mukayese etmenizi istesek neler söylersiniz?

Şu malum sözü söyleyeceğim: “*Tıbbiyeden şair de, ressam da, sanatkar da çıkar ve ara sıra hekim de çıkar*”. Gerçekten öyleydi, esas mesleklerinin yanında bir ilimde, sanatta ihtisas sahibi olmuş hekimlere çok rastlanırdı. Şimdi yalnız hekimlikle uğraşanlar çoğaldı ve o güzelim kültürden kendini mahrum eden hekimler fazla arttı. Bu büyük eksiklikler.

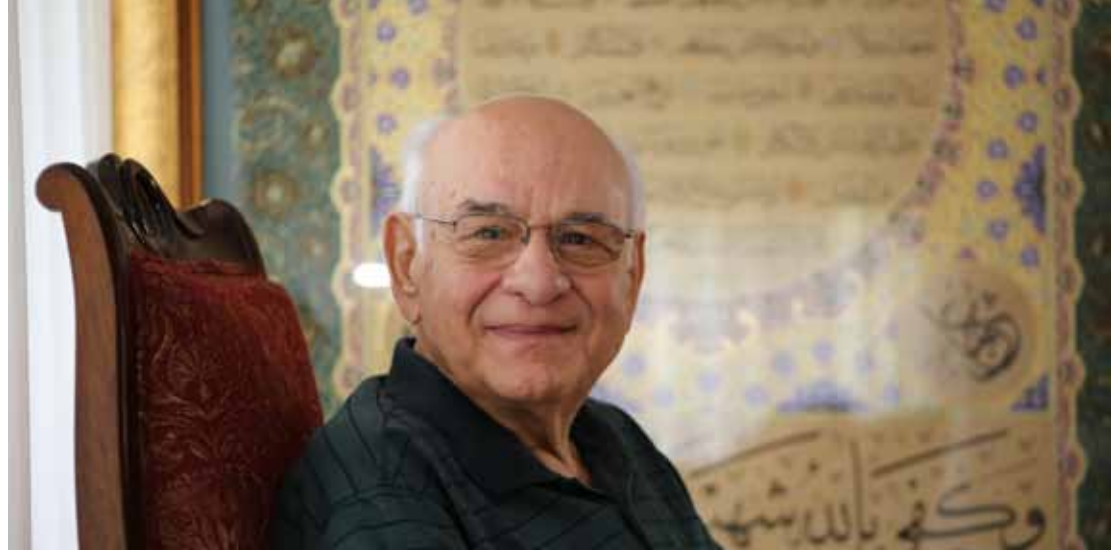
“Sağlıkla ilgili bir sıkıntılarım çocukluğumdan başlar”

Hocam izniliniz olursa son bölümde size biraz daha yakından bakmak isteriz. Ahir ömrünüzde 80 yılı devirdiniz. Allah uzun ömürler versin. Ülkemizde 50 yaşından itibaren hastaneye, hekimle ilişkisini sıklaştıran bir toplumumuz var maalesef. Anadolu'da insanlar, özellikle 50-55 yaşından, emekli olduktan itibaren tüm mesailerini cami ve hastane

“Eskiden çok geriydik. İyi hekimlerimiz olmakla beraber sâha yetmiyor, devlet bu konularda acz içinde kalıyordu. Bizler vaktiyle ne hastahaneler gördük. Mesela Haydarpaşa Numune Hastahanesi eskiden döküntü halindeydi. Şimdi hepsi ilerlemiş vaziyette. Hekimler de âlet edevat cihetinden Batı’yı takip ediyorlar. Lâkin bazı hususlarda laubalilik hâkim. Yetişen yeni nesilde ve tıp mezunlarında eksiklik bulunuyor. Beşerî ilimler insanı öldürmez ama tıp fakültesindeki seviyesizlik insanı öldürür.”

arasında geçiyor. Peki, sizin sağlığınıza aranız nasıl? 50-60’lı yaşlarınızdan beri ne gibi rahatsızlıklarınız oldu? Tedavisi için neler yaptınız?

Benim sağlıkla ilgili bir sıkıntım çocukluğumdan başlar. Ambliyopi denilen göz tembelliği illetini merhum pederimden almışım. Çocukluğumdan itibaren okumaya düşkündüm ve sol gözümü kapatıp sağ gözümle okurdum. İkişile birlikte okumaya kalktım mı gözümde bir uyumsuzluk olurdu, ayrıca sol gözümde kayma vardı. Ailem üzerime titrerdi. Çocukluğumdan hatırlarım, Rum asıllı Nikola Fakaçelli adında İstanbul’un meşhur bir çocuk mütehassısına muayene için götürülürdüm. Doktorun, “*Yahu bu çocuğun nesi var ki bana getiriyorsunuz?*” dediğini hatırlarım. Hâlbuki ben o yaşlarda bir göz muayenesinden geçirilsem, sağlam gözüm kapatılıp sol göz çalıştırılarak tedavi edilebilirdim. Yirmili yaşlarımda kendim göz hekimine gittim, ancak geç kalmıştık ve bir çare kalmamıştı. Hayatımı kırk yaşından sonra hayli zora sokan görme zâfiyetimi, yakın ve uzak gözlüğü kullanarak telâfi etmeye çalıştım. Hâlâ gözüm çabuk yorulur ve bu sebeple Necmeddin Efendi’den icazet almış olduğum halde, o yaşlarımdan sonra hüsn-i hattı

fiilen bırakmak zorunda kaldım. Bunun dışında yirmili yaşlarımdan başlayarak zahmetli şekilde birkaç defa böbrek taşı düşürdüm. Ellili yıllarımın sonlarında kalp cihetinden sıkıntılar yaşamaya başladım. Sol kolumda hissettiğim ağrıyla karışık uyuşmalardan sonra anjiyografi yapıldı ve dört damarımın tıkalı olduğu anlaşıldı. 1996 yılında bypass ameliyatı geçirdim. Tansiyonum da merhume vâlidemden müntakil olarak yükselmeye hazır bir derttir. Bu sebeple devamlı ilaç kullanırım ve aldığım ilaçların sayısı da hayli fazladır. Safra kesemi on yıl evvel aldılar, ama şükürler olsun 80 yaşımı buldum. Rıza Tevfik gibi: “*Bugün 80 yaşımdaydım, uçurumun başındayım / Dostlarımdan ayrı kaldım, hâlâ binek taşımdayım*” diyorum. Bu tedavilerime, yakında geçireceğim katarakt ameliyatıyla noktayı koyar mıyız, bilmem!

Beslenmeniz nasıl Hocam? Şimdilerde ne şekilde besleniyorsunuz?

Mümkün mertebe az yiyerek ve üç be-yazdan uzak kalmaya çalışarak hayatımı sürdürme gayretindeyim. Yemediğim veya az yediğim pek çok şey var. Geçen yıl verdiğim beş kilonun çok faydasını gördüm. Ne yazık ki, sporla da başım hiçbir zaman hoş olmamıştır.

Eşiniz müzehhibe Çiçek Hanım’ı da Süheyl Ünver sayesinde tanıdığınızı biliyorum. Evliliğinizde yarım asrı geride bıraktınız. Şu genç kardeşinize püf noktası kabilinden bir şeyler söylemeniz... Uzun soluklu ve mutlu bir evliliğin sırrı nedir Hocam?

Yine Cenab’ın bu defa da bir beytini hatırlatayım: “*Hem-his olarak çarpması bir an iki kalbin / Arzın budur ancak bize va’d ettiği lezzet*”. Bu “bir an”lar ne kadar sık olursa aile huzuru o nisbette artıyor. Her şeyden evvel benliğin - senliğin kaldırılması ve bir de bir taraf yükseldiğinde öbür tarafın susmayı bilmesi çok önemlidir. Bu, çok mühimdir.

Son soru: Hatalarınızdan ne öğrendiniz?

Bu soruya izninizle “*Her hatâ elbet bir ders -Ne hatâ biter, ne ders*” cevabını vereceğim. Okurlarınıza sevgi ve selamlarımı sunarım.

Kimdir?

Gelenekli Türk Sanatlarından hat, ebru ve cild gibi birçok sanatın eksperisi olan Prof. Dr. Uğur Derman, 1935 yılında Bandırma’da doğdu. Haydarpaşa Lisesi’ni (1953) ve İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Eczacı Okulu’nu bitirdi (1960). Serbest eczacılık devresi (1963-1978) sonrasında Türkp petrol Vakfı’nın yönetimini üstlendi ve bunu 29 yıl sürdürdü (1977-2006). Bu arada İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)’nın sanat danışmanlığını yürüttü (1981-1995). 1955 yılından itibaren Güzel Sanatlar Akademisi’nin emekli hocalarından Necmeddin Okyay (1883-1976)’ın Osmanlı kitap sanatları konusunda öğrencisi oldu. 1960 yılında icazet (diploma) aldı. Ayrıca Macid Ayrıl (1891-1961), Halim Özyazıcı (1898-1964) ve Dr. Süheyl Ünver (1898-1986) gibi bu konuların mütehassıslarından istifade etti. 1961 yılından bu yana müstakil eser, tebliğ, ansiklopedi (*Türk Ansiklopedisi*, *TDV İslam Ansiklopedisi*) maddeleri ve makaleleriyle Türk kitap sanatlarının öğretilmesi ve tanıtılması için çalıştı. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’nde ve Türkiye Araştırmaları Enstitüsü’nde, ayrıca Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’nde derslerini sürdürdü (1985-2007). 1997’de Mimar Sinan Üniversitesi Senatosu tarafından öğretim üyeliğine kabul edildi ve fahri profesör (Prof. h.c.) unvanı verildi. Türk hat sanatının tanıtımı için yurt dışında pek çok ülkeye gönderildi. 2009 yılında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü, Elginkan Vakfı Türk Kültürü Araştırma Ödülü ve Unesco Yaşayan İnsan Hazinesi Ödüllerine lâyık görüldü. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. F. Çiçek Derman ile evli olan Derman, üç çocuk babasıdır. 25’i müstakil eser olmak üzere 500’ü aşkın neşriyatı vardır. *Türk Sanatında Ebru* (1977), *Türk Hat Sanatının Şaheserleri* (1982), *İslam Kültür Mirasında Hat Sanatı* (1992), *Doksan dokuz İstanbul Musahafı* (2010), *Ömrümün Bereketi* (2011), *Harflerin Aşk* (2014), *Medresetü’l-Hattâtin Yüz Yaşında* (2015) gibi eserleri ve makaleleri ile hat, ebru ve kitap sanatları alanlarında kültür hayatımıza katkıları halen sürmektedir.